

BVD Nieuwsbrief

Jaargang 5 – nummer 2

5 juli 2000

INHOUDSOPGAVE:

een beschouwing over de commotie die is ontstaan, ook binnen de Marokkaanse gemeenschap in Nederland, naar aanleiding van de beoogde hervorming van het personen- en familierecht in Marokko.

verslag van de aanhouding in Nederland van een aantal leden van de Turkse organisatie DHKP/C en van de activiteiten van hun vermoedelijk in Nederland verblijvende leider Karatas.

Het Lockerbie-proces

Vořig jaar werd in Engeland door Vasily Mitrokhin en Christopher Andrew het boek 'The Mitrokhin Archive' gepubliceerd. Het boek beschrijft de activiteiten van het voormalige KGB, voornamelijk in West-Europese landen. Ook Nederland wordt genoemd.

Hervorming personen- en familierecht Marokko

Inleiding

In Marokko, maar ook in Nederland, is in de afgelopen maanden een heftige discussie losgebarsten over het onder koning Hassan II tot stand gekomen regeringsvoorstel om de positie van de Marokkaanse vrouw te verbeteren. Dit Nationaal project voor de integratie van de vrouw in de ontwikkeling van het land is ontworpen door het Marokkaanse Secretariaat voor Sociale Zaken, Gezin en Kind. Het plan is in maart 1999 door de regering van premier Youssoufi ingediend en voorziet in een belangrijke verbetering van de rechtspositie van vrouwen. Het plan wordt gefinancierd door de Wereldbank. Het uit meer dan tweehonderd punten bestaande voorstel betreft, naast thema's zoals het betrekken van vrouwen bij ontwikkelingsprogramma's, onderwijs, gezondheidszorg en alfabetisering, vooral wijzigingen in de *Moudawana*, het op de sharia gebaseerde Marokkaanse personen- en familierecht. Met name de voorstellen rond het verbod op polygamie, het verhogen van de huwbare leeftijd voor vrouwen van 15 naar 18 jaar, het toestaan van vrouwen om te trouwen zonder toestemming van vader of voogd, het afschaffen van verstoting, de mogelijkheid voor vrouwen om echtscheiding aan te vragen, het verdelen van het bezit na de scheiding en het behouden van voogdij na hertrouwen, roepen heftige reacties op.

Weerstand

Vanaf de lancering is het regeringsvoorstel in Marokko aangevallen door de islamitische wetsgeleerden, islamisten in het parlement (met name de partij voor Gerechtigheid en Ontwikkeling¹) en islamitische bewegingen. Kern van alle protesten is, dat de voorstellen tegen de islam zouden zijn en een poging van het Westen om het familiestelsel in Marokko te verstoren. Ook binnen de regering bestaat verdeeldheid over het voorstel. De Marokkaanse minister van Godsdienst, die zich in eerste instantie als voorstander profileerde, heeft zijn mening onder druk van de wetsgeleerden herzien. Gebruikmakend van de commotie rondom het regeringsvoorstel zijn islamistische bewegingen, die tot voor kort een marginale rol speelden, er in geslaagd zich in toenemende mate te profileren. In februari 2000 heeft de partij voor Gerechtigheid en Ontwikkeling een petitie uitgebracht, waarin de bezoekers van moskeeën worden opgeroepen tegen de voorstellen te tekenen. Op 12 maart bereikten de protesten naar aanleiding van het voorstel een climax, toen in Casablanca en Rabat massaal werd gedemonstreerd, respectievelijk tegen en voor de hervormingen. De demonstratie in Casablanca was, opmerkelijk genoeg, een gezamenlijk initiatief van de organisatie van sjeik Yassine² en de partij voor Gerechtigheid en Ontwikkeling en blijkt uiteindelijk de op één na grootste demonstratie uit de Marokkaanse geschiedenis te zijn. Bij de demonstratie vóór de hervormingen in Rabat was de opkomst veel minder groot, wat door de tegenstanders wordt uitgelegd als een overtuigende overwinning en opleving van het islamistische gedachtegoed in Marokko. Om de angel uit de discussie te halen, heeft premier Youssoufi het plan inmiddels doorverwezen naar een breed samengestelde commissie, die met een voor het parlement en voor de koning aanvaardbaar compromis moet komen.

¹ Justice et Development

² Justice et Bienfaisance

Reacties in Nederland

De Moudawana kent tal van bepalingen die ongunstig zijn voor vrouwen (geinstitutionaliseerde ongelijkheid). Omdat de Moudawana bepalend is voor de rechten van iedere Marokkaanse vrouw, waar ter wereld ze ook woont, heeft de uiteindelijke uitkomst van de discussie direct gevolgen voor de Marokkaanse vrouwen in Nederland. De discussie is dan ook niet voorbijgegaan aan de Marokkaanse gemeenschap in Nederland. De onrust die is ontstaan, wordt aangewakkerd door een tweetal petitie's die op dit moment rondgaan binnen Marokkaanse moskeeën in Nederland.

Daarnaast heeft de Vereniging van Imams Nederland (VIN) een petitie met gelijke strekking opgesteld, welke in een kleiner aantal Marokkaanse moskeeën rondgaat. De actie in Nederland gaat vooral uit van moskeebesturen en fanatieke moskeebezoekers. Opmerkelijk is echter, dat ook een aantal imams tijdens de preek bezoekers heeft opgeroepen de petitie te tekenen. Het komt in Marokkaanse moskeeën overigens zelden voor dat imams een politieke boodschap in de preek opnemen. Uit het rondgaan van de petitie en de oproepen van de imams blijkt, zoals reeds eerder gesignaleerd³, dat de moskee niet slechts als een religieuze maar ook als een politieke arena fungeert. Inmiddels zijn ongeveer negenduizend handtekeningen in Marokkaanse moskeeën verzameld. Deze Nederlandse handtekeningen zijn voor Marokko bijzonder waardevol. Het feit dat zelfs landgenoten in het Westen inzien dat de hervormingen onwenselijk zijn, wordt gezien als hét bewijs dat de normen en waarden van het immorele Westen niet goed zijn voor Marokko. Voorstanders van de hervormingen laten zich ook in Nederland horen. De Marokkaanse Vrouwenvereniging Nederland heeft, in samenwerking met het Euro-Mediterraan Centrum Migratie en Ontwikkeling (EMCEMO) een tegenpetitie opgesteld, die op 8 maart aan de Tweede Kamer is aangeboden.

Bezoek minister van Justitie aan Nederland

Op 1 mei vond overleg plaats tussen de Marokkaanse minister van Justitie Azziman en minister Korthals over de mogelijke erkenning door Nederland van delen van het Marokkaanse personen- en familierecht. Marokko heeft het personen- en familierecht altijd als een belangrijk onderwerp gezien in de bilaterale betrekkingen tussen Marokko en Nederland. Het is een grote wens van Marokko om een verdrag te sluiten waarin de Moudawana door Nederland wordt erkend. Deze erkenning wordt als ruil gezien voor de bereidheid van Marokko om Nederlandse gevangenen vanuit Marokko naar Nederland over te brengen. Het ministerie van Justitie in Nederland heeft tot nu toe een afhoudende houding aangenomen ten aanzien van de erkenning. De resultaten van de besprekingen op 1 mei worden een dezer dagen bekend. In de eerstvolgende BVD nieuwsbrief zal daarover verslag worden gedaan.

³ De politieke Islam in Nederland. Rapport BVD 1998.

Relatie met Marokko

Marokko zoekt op verschillende fronten toenadering tot Nederland. Na de Marokkaanse minister van Justitie heeft ook de Marokkaanse minister van mensenrechten, Aujjar Nederland bezocht. Ook de Marokkaanse ambassadeur roert zich in Nederland. Zo heeft hij persoonlijk zijn hulp aan de gemeente Gouda aangeboden bij de aanpak van problemen met Marokkaanse jongeren. Ook Amsterdam en Rotterdam zijn door de ambassadeur bezocht en Utrecht staat op het programma. Op verschillende terreinen wordt door Marokko aan Nederland de hand gereikt om gezamenlijk tot een oplossing voor problemen te komen. De betrokken gesprekspartners in Nederland dienen daarbij echter in ogenschouw te nemen dat dergelijke initiatieven ten dele te beschouwen zijn als pogingen vanuit Marokko om invloed op de Marokkaanse gemeenschap in Nederland te verkrijgen of deze te versterken.

Het Lockerbie-proces

Hieronder volgt een summier schets van de ontwikkelingen die circa twaalf jaar na dato uiteindelijk uitmondde in de berechting van de twee Libiërs door een in Nederland gevestigd Schots Gerechtshof.

Achtergrond

Op 21 december 1988 stortte een Boeing 747 (PanAm-vlucht 103) neer boven het Schotse plaatsje Lockerbie. Het verzamelde bewijsmateriaal leidde er in eerste instantie toe dat de daders gezocht werden in kringen van de Palestijnse organisatie PFLP-GC van Ahmad Jibril en binnen Syrië en Iran. Bijna drie jaar later ging de beschuldigende vinger in de richting van Libië. De Verenigde Staten en Groot-Brittannië vroegen in november 1991 om uitlevering van twee Libiërs: Abdel Baset Ali el-Megrahi en al-Amin Khalifa Fhimah, beiden medewerkers van de Libische inlichtingendienst.

Omdat Libië niet akkoord ging met uitlevering van de verdachten werd in april 1992 VN-resolutie 731 van kracht. Vanaf dat moment gold een wapen- en luchtvaartembargo tegen Libië en werden de Libische diplomatieke vertegenwoordigingen ingekrompen. De Libische olie-export viel nadrukkelijk buiten het embargo. Begin 1999 heeft Libië ingestemd met uitlevering van beide verdachten. Binnenslands gaf deze uitlevering problemen omdat de stammen van de verdachten niet akkoord gingen. Het laten voeren van het proces telt voor Libië echter zwaar. De sancties waren al zeven jaar van kracht, werden af en toe aangescherpt en het land was in een economisch en politiek isolement terechtgekomen. Nadat de VS en Engeland akkoord waren gegaan met berechting in een neutraal land -zij het voor een Schotse rechtbank en volgens Schots recht- leverde Libië de beide verdachten dan ook daadwerkelijk uit. Op 5 april 1999 arriveerden zij in Nederland; sindsdien verblijven zij in een zwaarbewaakte gevangenis op Kamp Zeist. De sancties zijn direct na de uitlevering opgeschort.

Veiligheidssituatie rondom het Lockerbie-proces

Alles wijst er op dat Libië en Nederland een gezamenlijk belang hebben bij het zo rustig en goed mogelijk laten verlopen van het proces. De familie -en stamleden van de twee verdachten waren het niet eens met de uitlevering, maar de verdachten zelf hebben zich in de uitlevering geschikt. Vermoedelijk zijn de betrokken stammen voor de uitlevering van hun leden door Kadhafi op enigerlei wijze schadeloosgesteld.

Het is echter moeilijk te doorgronden wat precies Kadhafi 's beweegredenen zijn afgezien van het doen opheffen van de sancties en welke personen, landen of organisaties er eventueel interesse zouden kunnen hebben of krijgen in de uitkomsten van het proces. Daarom blijft het raadzaam om de voortgang van en de ontwikkelingen rond het Lockerbie-proces met een kritisch oog te volgen.

Zo heeft het Libische verdedigingsteam, conform de in het Schotse recht toegestane verdedigingstactiek van 'incrimination', het Schotse Hof ervan in kennis gesteld dat het de verantwoordelijkheid voor de aanslag op het PanAm-toestel bij Palestijnse terroristische organisaties legt. Als mogelijke daders werden daarbij aangemerkt het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina-Algemeen Commando (PFLP-GC) onder leiding van Ahmad Jibril, de Abu Nidal Organisatie (ANO) en het Front van Volksstrijders, dat destijds werd opgericht door Samir Ghoshe.

De Libische verdediging grijpt met deze beschuldigingen terug op de daderanalyses die tot omstreeks 1991 als aannemelijk werden beschouwd. Tot dat jaar werd immers verondersteld dat Iran de aangekondigde vergeldingsactie tegen de Verenigde Staten voor het per abuis neerhalen van een Iraans passagiersvliegtuig, met behulp van aan Syrië gelieerde Palestijnse terroristische organisaties ten uitvoer had gelegd. In 1991 leek het er ook in eerste instantie op dat om politieke redenen (het uitbreken van de Golfoorlog, de onderhandelingen over de vrijlating van Amerikaanse gijzelaars in Beiroet) de aandacht van Iran en Syrië werd afgewend en in plaats daarvan op Libië werd gericht. Genoemde organisaties hebben de Libische aantijgingen inmiddels ontkend. Abu Nidal zou naar verluidt zelfs bereid zijn een getuige á charge tegen Libië te leveren.

Het standpunt van het Libische verdedigingsteam aangaande de verantwoordelijkheid van derden voor de aanslag werd onlangs onverwacht kracht bijgezet door de uittalingen van een Iraanse defector. Deze maand verschenen namelijk in de pers berichten over een vier maanden geleden naar Turkije uitgeweken Iraniër genaamd Ahmad Behbahani. Het betreft hier een voormalig medewerker van de Iraanse inlichtingendienst. Als zodanig was hij verantwoordelijk voor de coördinatie van Iraanse terroristische operaties in het buitenland. In het door de Amerikaanse nieuwszender CBS op zondag 4 juni uitgezonden programma '60 Minutes' werd beweerd dat de defector over gedocumenteerde informatie beschikt aangaande de rechtstreekse betrokkenheid van Iran bij de bomaanslag op het Amerikaanse PanAm-toestel boven Lockerbie.

Opmerkelijk is het verband dat de defector legt tussen enerzijds Iran als instigator van de bomaanslag en anderzijds Libische uitvoerders van het Iraanse complot. Zo zou volgens de mediaweergave van Behbahani's onthullingen een groep Libiërs door Iran zijn gerekruteerd en in Iran zijn getraind ter voorbereiding op de aanslag. Daarmee treedt tevens de eerdere verdenking jegens Iran weer voor het voetlicht. Waar tot nu toe de aandacht volledig op Libië was geconcentreerd en de Iraanse factor terzijde leek geschoven, brengen de beweringen van Behbahani de vroegere en de huidige verdachte partijen samen.

Daarnaast heeft zich een aantal incidenten voorgedaan die nog in onderzoek zijn. Zo heeft de afgelopen maanden een aantal inbraken plaatsgevonden in woningen en auto's van Britse advocaten die het Libische verdedigingsteam bijstaan. Omdat in vrijwel alle (eerdere) gevallen geen aangifte werd gedaan, is onbekend wat er werd ontvreemd. De laatste inbraak dateert van juni. Daarbij werd een attachékoffer met onder meer belangrijke documenten aangaande het Lockerbie-proces uit een auto ontvreemd. Waarschijnlijk betreft het (ook) hier een gelegenheidsdiefstal; de koffer, inclusief een deel van de inhoud, werd inmiddels teruggevonden.

In dit stadium is het voorbarig te concluderen dat hier sprake is van doelbewuste pogingen om de procesgang te frustreren. Indien vergelijkbare incidenten zich evenwel ook in de toekomst blijven voordoen ligt een herziening van dit voorlopige standpunt in de rede. Dit zou dan aanleiding kunnen zijn voor het treffen van additionele veiligheidsmaatregelen, mits daar uiteraard van Libische zijde op wordt aangedrongen.

Bij de ingang van Kamp Zeist zijn in de maand mei pamfletten aangetroffen waarin aandacht wordt gevraagd voor vier Nederlandse gedetineerden in Schotland. Het zou gaan om veroordeelden naar aanleiding van drugsmokkel. "Hoe is het mogelijk dat de Schotten rechtspreken in Nederland, tegen de Libische verdachten terwijl in Schotland nog niet eens recht geschiedt tegen vier Nederlanders", aldus het pamflet dat overigens geen dreigende taal bevat.

In april 1999 heeft Libië een ambassade geopend in Den Haag. Tot dat moment werkte de Libische ambassade in Brussel -in Libische termen heet een ambassade een Volksbureau- ook voor Luxemburg en Nederland. Het is nog niet bekend of de ambassade in Den Haag in de plaats gaat komen voor die in Brussel, of dat beide vestigingen gehandhaafd blijven. Uiteraard is de vestiging in Den Haag het gevolg van het feit dat het proces tegen de twee verdachten in Nederland gehouden wordt. Het is nog altijd onduidelijk wie tot ambassadeur in Nederland zal worden benoemd. Er wordt rekening gehouden met een intensivering van de Libische inlichtingenactiviteiten in Nederland als gevolg van de vestiging van de diplomatieke vertegenwoordiging in ons land.

Onderzoek Mitrokhin-archief

Vorig jaar werd er in Engeland door Vasily Mitrokhin en Christopher Andrew het boek 'The Mitrokhin Archive' gepubliceerd wat in Groot-Brittannië voor veel publiciteit zorgde. In Nederland was er slechts geringe aandacht voor dit boek maar dit kan veranderen omdat de Nederlandse vertaling op de markt is verschenen. Navraag heeft geleerd dat de Nederlandse versie een directe vertaling is en er dus geen verrassingen zal bevatten. Het boek beschrijft de activiteiten van het voormalige KGB onder andere in West-Europese landen waarbij ook Nederland wordt genoemd.